

Рецензії

“Я ВІРЮ В ЩАСЛИВУ НАЦІОНАЛЬНУ БУДУЩИНУ УКРАЇНИ”

Павличко Дмитро. Спогади: Том 4. – Київ: Ярославів Вал, 2018. – 560 с.

Четвертий том “Спогадів” Дмитра Павличка містить суттєві доповнення до того, що повідав він у перших трьох книгах (див.: “Слово і Час”, 2016, №8 про том 1 та “Слово і Час”, 2018, №1 – про томи 2 і 3). Хоча тут уміщено різноманітні матеріали й документи, інтерв’ю тощо, проте цю частину циклу вибудовано за чіткою логікою мемуарного жанру, який мусить мати елементи сповідності: це погляд на історію України від середини ХХ ст. до початку ХХІ ст. через призму особистої долі автора, за його активної участі в усіх її важливих подіях та етапах.

Логічним є й поділ тому на розділи, хоча перші два – “Пробудження” й “Від рухівського Майдану до Революції Гідності” – доволі близькі за змістом. Але то лише із зовнішнього погляду. Адже автор, безперечно, усвідомлює свій внутрішній стан – від тих мук, яких завдали йому, шістнадцятилітньому, кати-гебешники, від своїх молодих вражень із “фестивалю, організованого Москвою у Відні 1958 року” (тут подано матеріали його тогочасного “маленького блокнота”), від кубинських вражень (зокрема й тодішньої збірки “Пальмова віть”, де поет писав не так про Кубу, як “вперше я писав про Україну, але не про радянську, а глибоко національну, мою” – с. 23). І в кожному з текстів тих виступів, як і різних інтерв’ю та документів, аж до часу, коли його змусили залишити посаду головного редактора журналу “Всесвіт”, де заторкнуто й проблеми широкого плану, вимальовується провідна ідея і тривога всього життя Д. Павличка: збереження й розвиток української мови та загалом культури, літератури, за чіткого розуміння того, що “...література – це світовий організм, її національні відгалуження нагадують гілки одного дерева” (с. 77).

Матеріали другого розділу пов’язані з нинішнім 27-річним періодом історії

України. Уже вкотре вертаючись до цих подій і процесів, автор уносить певні уточнення до раніше поданої картини, додаткові штрихи для ясності розуміння й висновків на майбутнє.

У певному сенсі початок нового етапу свого життя Д. Павличко бачить у 1990 р. Адже належав до тих небагатьох, які були впевнені в тому, що “створення незалежних республік – право й вимога часу” (с. 109), що “унітарна імперія <...> приречена на загибель”, тому що та “репресивна система <...> не здатна ні економічно, ні духовно розвиватися і змушена відставати від світового, двигунами свободи й демократії забезпеченого прогресу” (с. 103–104). В одному з новіших інтерв’ю (грудень 2014 р.) зізнавався: “Я завжди мріяв про нашу політичну незалежність. Уже за часів горбачовської перебудови не просто прагнув, а твердо й відверто боровся за самостійність України, за вихід УРСР із Російської імперії” (с. 200). І все, що було йому до снаги, робив для прискорення неминучого.

Видається вмотивованим певне порушення канонів мемуарного жанру, щоб адекватно висвітлити той переломний період: тут уміщено “Вступне слово” Алена Безансона до виданих французькою мовою матеріалів

установчого з'їзду Народного руху України. А також розмову Д. Павличка, Б. Гориня, І. Драча та В. Василенка, опубліковану в грудні 1990-го, де роз'яснювалися хитрощі Кремля, яким упродовж певного часу вірили західні партнери, побоюючись катаклізмів, що їх нібито могло спричинити вивільнення “союзних республік”.

Політикою наповнений четвертий том. Навіть тоді, коли автор наводить свої поетичні рядки, вони наскрізь політичні й водночас сповнені гарячої любові та болю серця – і за свою Батьківщину, і за все людство (саме так!). Зрештою, то є заклик до участі в “битві” й до Перемоги Добра над злом.

Вставай, Україно! Йде битва остання,
Загине кремлівських владик панування,
Фашизму нового твердиня стара.
Вставай, Україно! Тобі пощастило
Підняти над світом Майдану вітрило,
Як Бога знамення, як голос Дніпра.

<...>

Вставай, моя рідна, бери в свої руки
Стяг правди й свободи, любові й розпуки,
Що знищити має барліг Сатани! (с. 198–199)

Політичною, по суті, є рецензія (!) під заголовком “Про підручники з української літератури”, що 2012 р., за визначенням, не могла бути опублікованою (тут – друкується вперше). Адже йдеться про відсутність наукової системи в підручниках для старшокласників (від 7-го по 11-й клас). Про відсутність інформації щодо творів нашої літератури, “в яких розкривається визвольна, національна ідея поневоленого російським царизмом і комунізмом українського народу” (с. 171) і які виявляють “революційну, визвольну силу нашої нації” (с. 175). А також і про брак бодай натяків на трагедії наших талантів, психологічно скалічених жорстоким тоталітаризмом.

Афористично звучать визначення, що їх дав Д. Павличко двом нашим гігантам: “Тарас Шевченко зібрав у своїй творчості колосальну енергію попередніх епох української визвольної-кривавої історії. Т. Шевченко – це оживаюча в слові Козацька держава Хмельницького, козацька реbelieя Мазепи, це ж не одна людина. А Франко не повторив,

а по-новому розвинув шевченківську, національну нашу ідею” (с. 175–176).

Те, що написано в розділі “Польща”, могло б читатися, як захопливий політичний детектив, якби... якби то все було не про нас... не про нашу долю – історичну й сучасну, і навіть майбутню. Про свою, суто особисту позицію (хоча – яка в письменника-громадянина може бути суто особиста позиція!) Д. Павличко пише: “Я – польський патріот за своїм письменницьким покликком. (Як бачимо, коли вчителька-полька за кожне українське слово боляче біла по пальцях лінійкою. – Л. М.) Переклав українською 50 польських поетів” (с. 256). Красномовні також його слова в статті про Ярослава Івашкевича: “Син Польщі, душа і творчість якого увібрали безмір і життяну могуть української землі, став символом побратимства наших народів” (с. 252). Та він добре знає історію – не раз дуже трагічну, напружену. І дає чимало пояснень – глибоких, влучних. Не стану тут, звісно, те переказувати. Лише один момент, до якого привела його мудра й принципова діяльність як посла: “...Того дня я був щасливий. І саме тоді (18 січня 2000 р.) в польській газеті “Zusie” з'явилось інтерв'ю співробітника Інституту політичних студій Польської Академії наук Гжеґожа Костшеви-Зорбаса під заголовком “Без України немає Польщі” (с. 259).

Узмісті традиційного розділу “Портрети” бачимо імена: В'ячеслав Чорновіл, Богдан Горинь, Микита Шумило, Анатолій Сердюк, Олександр Білаш, Василь Стус. Тут є і спостереження над характерами цих видатних особистостей, і висвітлення їхніх найважливіших діянь, їхньої громадянської позиції, і розгляд художніх та публіцистичних творів. Деякі авторські висновки справляють сильне враження. Наприклад: “Микита Шумило на п'ятдесят років раніше за європейських політиків і за нинішнє покоління істориків Другої Світової війни відкрив справжню причину страхітливого кровопролиття. Великоросійський шовінізм Сталіна, кривава комуністична диктатура породила гітлерівський фашизм” (с. 346).

Зупиняючись на контроверсійних питаннях, зокрема у статтях про В. Черновола та В. Стуса, Д. Павличко з'ясовує складні моменти, висвітлює важливі нюанси (які може знати лише він) ситуацій та взаємин. Серед цих імен – одне, на перший погляд, несподіване, що розвертає читача до середньовіччя: Вільгельм де Рубрук – французький священник, чиї оповіді можуть дати нам “знання ворожих, непримиренних взаємин Київської Русі з імперією Чингісхана” (с. 366). Свої враження від нотаток цього християнського місіонера, які нині слід видати, наш сучасник підсумовує так: “Нам треба запам'ятати, що Рубрук у XIII столітті бачив Україну-Русь як органічну частину західної цивілізації” (с. 373).

Давні зацікавлення Д. Павличка історією України тут реалізуються в низці історико-політологічних есеїв. Це, зокрема, передмови до 10-томного видання “Антології пам'яток державотворення X – XX ст.” (В-во Соломії Павличко “Основи”, 2009) “У пошуках історичної пам'яті” та до 7-го тому цього видання. А також статті “Центральна Рада”, “Павло Скоропадський”, “Директорія”. “Література – будівнича Української Народної Республіки” – такий заголовок має огляд написаних на початку XX ст. творів Івана Франка, Лесі Українки, Олександра Олеся, Микити Шаповала, Ольги Кобилянської, Василя Стефаника, Грицька Чупринки, Володимира Сосюри, Валер'яна Підмогильного, Тодося Осьмачки, Миколи Євшана. А також Павла Тичини, у чийй поезії “образ повсталого до свого державного життя українського народу найповніше зображено” (с. 444).

Цілком доречно вміщено тут передмову Д. Павличка до збірки-хрестоматії політичних статей І. Франка, виданої 2006 р., під заголовком “Іван Франко – будівничий української державності”. Це ґрунтовне дослідження завершується висновком: “Боротьба за політичний суверенітет українського народу, якій Франко присвятив своє життя, – це також боротьба за ідеал творчої людської одиниці. З характерів і духу таких одиниць складається характер і дух нації. Отже, будувати свою державу,

за Франком, означає будувати націю” (с. 513).

Лекцію “Українська національна ідея” Д. Павличко ще 2002 р. прочитав у Києво-Могилянській академії й неодноразово публікував її текст, але, слушно, умістив його й до 4-го тому “Спогадів”; адже більшість сформульованих тут тез зберігають актуальність – одні в позитивному сенсі, інші – у негативному. Перших, на щастя, більше, тож можна зафіксувати прогресивну тенденцію в суспільному житті України. То стислий огляд історичних етапів розвитку й утвердження української національної ідеї.

В іпостасі вченого-політолога (не лише, звісно, у цій лекції) Д. Павличко проникливо аналізує корені й наслідки різних явищ та проблем. Його палка любов до України й до своєї нації не заважає його аналітико-критичному поглядові на ті риси й особливості, які заважають випростатися та звільнитися. Ось лише один із прикладів такого самоспостереження (адже автор не мислить себе відокремлено від свого народу) і спостереження того, як наші вади-слабини використовують вороги – відверті й приховані: “Ми любили хвалитися своїм демократизмом. Захоплено читали і писали книжки про Запорозьку Січ, де кожен козак мав право кинути багном в обличчя новообраного кошового. А багно демократії виїдало очі нашій державності. Виїдало і тепер виїдає, бо ганьбити не владу, а свою державу стало звичкою не лише прихованих ворогів української ідеї, а й наших показушних героїв, що їх наплодила обкидана болотом демократія” (с. 459). Наше нещастя, веде далі, – це “відсутність у нас протягом довгого часу в періоди бездержавності класу справжньої аристократії, верстви, що її покликанням в інших націй була тверда влада над своїм народом в ім'я національної державності...” (с. 459). Чи часто чуємо такі думки?.. Як і чимало інших, висловлених тут, про наслідки – далеко не найпозитивніші – глобалізації, про інші проблеми загальносвітові й наші власні... Щодо наших зрештою ментальних

хвороб (про них доволі докладно веде мову автор книжки)...

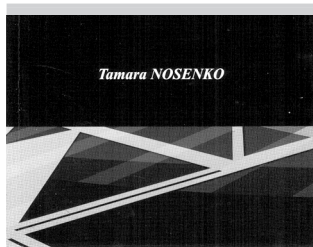
Попри все, Д. Павличко зберігає оптимізм і вірність своїм ідеалам, своїм позиціям, які чітко висловив ще 1989 р.: “Я вірю в щасливу національну будучину України <...> ми повинні покладатися лише на свої сили, на свої досягнення, на свої творчі спроможності. А вони в нашого народу **невичерпні**” (с. 90).

Мислячи як справжній патріот і знавець рідної країни, на противагу малоосвіченим вузькоглядам-

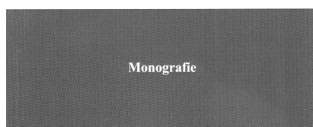
підприємцям, котрі здатні лише продавати за кордон наш безцінний ліс, бурштин, різноманітну сировину чи, у кращому разі, зерно тощо, він водночас думає про таке: “Сучасній західній цивілізації, у формуванні якої досі українська культура участі майже не брала, хоч її впливи постійно відчувала, бракує оздоровчих, нових, ініціативних ідей. З такими ідеями українська культура могла б прийти до Європи, бо вона їх виробила в процесі свого становлення і самоствердження...” (с. 473).

Отримано 12 травня 2019 р.

Лариса Мороз
м. Київ

ROMANELE
LUI LIVIU REBREANU
Dinamica viziunii artistice

Monografie

ГЛИБОКЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРО ОСНОВОПОЛОЖНИКА СУЧАСНОГО РУМУНСЬКОГО РОМАНУ

Носенко Т. Романи Лівіу Ребряну. Динаміка художнього мислення: Монографія. – Київ: Видавець Вадим Карпенко, 2017. – 140 с.

Nosenko T. Romanele lui Liviu Rebreanu. Dinamica viziunii artistice: Monografie. – București: Editura RCR Editorial, 2019. – 156 p.

Не часто літературознавча праця майже одразу після виходу у світ публікується за кордоном. Цей факт свідчить зазвичай про вагомість дослідження, наявність у ньому неординарного підходу до теми. Поет, критик і публіцист Ніколає Дан Фрунтелате в передмові до румунського видання монографії, переклад якої здійснив відомий україномовний письменник Корнелій Ірод, уважає книжку Т. Носенко добре документованим, синтетичним і водночас новаторським внеском у трактування творчості Л. Ребряну, що, на його думку, робить честь українській дослідниці, і з цим важко не погодитись.

Лівіу Ребряну (1885 – 1944) успішно виявив себе в різних жанрах – новелістиці, драматургії, художньому перекладі, літературній і театральній критиці; однак його вершинними творами справедливо вважають романи “Іон”, “Ліс повішених” і “Повстання”, які благотворно вплинули на подальший розвиток румунської прози

XX ст. Дослідниця із самого початку чітко формулює свою мету: розкрити своєрідність ідейно-естетичного змісту названих творів. Тому в праці зосереджено увагу передусім на особливостях потрактування письменником провідних для нього й актуальних для всієї румунської літератури тем – селянської і національної; на виявленні специфіки